

## РОЗДІЛ II.

### ЗАСОБИ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

#### ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Микола Анісімов, Надія Остапчук

*В статті розглядаються актуальні проблеми проведення профорієнтаційної роботи в середній школі, характеризуються основні методи цієї роботи.*

*In the article examined issues of the day of leadthrough professionally of orientation work at middle school, the basic methods of this work are characterized.*

**Актуальність.** Соціально-економічні зміни у нашій державі зумовлюють необхідність удосконалення традиційних форм і методів підготовки учнівської молоді до самостійного вибору майбутньої професії.

При цьому слід зважати на те, що сучасний ринок праці потребує висококваліфікованих працівників в обраній сфері професійної діяльності, які здатні до гнучкого ділового реагування, вміють самостійно приймати рішення щодо вибору напряму подальшого професійного зростання та вчасно коректувати власні життєві плани і цілі.

**Постановка проблеми.** Під готовністю учнів до самостійного вибору майбутньої професії ми розуміємо здатність юнаків і дівчат здійснити та за необхідності повторити обґрунтований вибір майбутньої професії у нових умовах. Самостійний вибір майбутньої професії учнями – це діяльність, в основі якої лежить механізм узгодження об'єктивних умов та суб'єктивних факторів вибору, головним змістом якого є процес підготовки і прийняття рішення на мотиваційно-особистісному рівні.

**Мета статті.** У цій статті ми пробуємо проаналізувати ті різноманітні методи, форми і засоби профорієнтаційної роботи, які впроваджуються для діагностики та самовизначення учнями власної професійної спрямованості.

**Основна частина.** Професійна орієнтація в наші дні стає важливим чинником, що сприяє ефективному використанню трудових ресурсів. Крім того, вона покликана виконувати роль важливого засобу відтворення кваліфікованих працівників для нового економічного простору України.

Вся робота з професійної орієнтації припускає здійснення двох головних напрямів: 1) формування у молоді особистих орієнтацій і інтересів з урахуванням потреб суспільного виробництва і 2) приведення у відповідність особистісних орієнтацій молоді з можливостями їх суспільної реалізації. Тому *мета системи професійної орієнтації* – знайти оптимальне поєднання особистих бажань і суспільних потреб.

Правильність вибору індивідумом професії полягає в знаходженні відповідності його психофізіологічних даних, нахилів та інтересів вимогам професії, вибраному виду трудової діяльності та інтересам суспільства.

До основних положень, що роблять істотний вплив на постановку профорієнтації роботи відносяться ідеї концептуального характеру. Одна з них це ідея організації роботи профорієнтації, заснованої на діагностичному дослідженні особи, ретельному вивченні інтересів і здібностей, необхідних для правильного вибору професії. Ця ідея була поширена до середини 30-х років до н. е. і носила назву “Діагностичної

концепції”. Тут широко використовувалися тести. Недосконалість цих тестів, їх неправильне використання, а також ряд інших причин привели до того, що ідея діагностичного дослідження була замінена іншою, так званою “Виховною концепцією”. Остання нерідко протиставлялася першій як єдино правильна, проте і тоді вже було ясно, що і діагностика, і виховання – однаково важливі і органічно зв’язані напрями практичної роботи з професійної орієнтації учнів.

У даний час система роботи профорієнтації в середній школі включає діяльність з наступних напрямів:

1. Професійна освіта, що включає профінформацію, профпропаганду і профагітацію.
2. Попередня професійна діагностика, направлена на виявлення інтересів і здібностей особистості до тієї або іншої професії.
3. Професійна консультація, націлена в основному на надання індивідуальної допомоги у виборі професії з боку вчителів.
4. Професійний відбір (підбір) з метою вибору осіб, які з найбільшою вірогідністю зможуть успішно освоїти дану професію і виконувати пов’язані з нею трудові обов’язки.
5. Соціально-професійна адаптація.
6. Професійне виховання, яке ставить за мету формування в учнів відчуття обов’язку, відповідальності, професійної честі і гідності.

У роботі з різних напрямів визначалися *форми і методи роботи з профорієнтації*: розповіді про професії, бесіди, екскурсії на підприємства і інші. Одночасно зазначимо, що профорієнтація – це міждисциплінарний науковий напрям, покликаний вирішувати прикладні завдання оптимального регулювання процесу професійного самовизначення особистості в її інтересах і на користь суспільства. Тут важливими і результативними є активні методи для вирішення проблеми професійного самовизначення. Ігрові активізуючі технології вже давно показали свою ефективність в профорієнтації. Проте їх вдосконалення і використання стикається з необхідністю переосмислення цілей, заради досягнення яких застосовуються активні методи професійного особистого самовизначення.

Ще у 80-і й на початку 90-х років ХХ століття використання ігрових технологій було пов’язане з самоствердженням профорієнтації, коли потрібно було показати учням (чи їх батькам), що профорієнтація це цікаво і захопливо.

Сьогодні в суспільстві й у сфері освіти знов виник інтерес до профорієнтації. Проте завдання, для вирішення яких необхідна профорієнтація, – абсолютно інші. Зараз з’являється можливість проводити роботу з профорієнтації змістовніше і сміливіше. Відповідно, змінюється і сенс використання активізуючих, у тому числі й ігрових, технологій. Тому важливо з’ясувати сутність активізації учня, що самовизначається.

Тут ми спробуємо таким чином розділити основні поняття: активізація, активність і самоактивізація учня.

1. *Активізація* необхідна тоді, коли сам учень займає пасивну позицію (чекає, що йому «нададуть профконсультаційну послугу») і не в змозі самостійно вирішувати свої проблеми, пов’язані з самовизначенням.

2. *Активність* припускає, що учень здатний самостійно вирішувати багато проблем, а розумна (і помірна) допомога полегшує йому самостійний пошук.

3. *Самоактивізація* припускає учня, який фактично всі проблеми вирішує самостійно, і головне – він здатний змусити себе проявити певну ініціативу і наполегливість при вирішенні ряду проблем. Допомога такому учневі може виражатися в дуже тактовній і помірній консультації з приватних питань.

Активізуюча профорієнтаційна методика близька до ігрової методики, але має і свої особливості. *Головними характеристиками такої методики є:*

1) цікавість, особиста значущість обговорюваних питань. Відмітимо, якщо обговорювані питання і проблеми є не значущими для учнів, то для підвищення інтересу до даних питань слід використати іншу методику;

2) добровільність участі учнів у процедурі профорієнтації;

3) двоплановість дії, що припускає, з одного боку, план реальних дій (реальні емоції, розмови, дії), а з іншого боку, – план вигаданих дій;

4) організація спільного з учнем розгляду проблем, що припускає: а) виділення загальної мети роботи; б) використання загального засобу для вирішення виділених проблем і цілей; в) забезпечення поступового перекладу засобу вирішення проблем у внутрішній план дій учня; г) відеальному випадку вчитель допомагає учневі побудувати свій власний (індивідуальний) засіб для вирішення проблем профорієнтації

Таким чином, активізуюча методика – це не просто «цікава» для учня методика, а методика, що озброює учня засобом для самостійних дій.

До основних груп методів профорієнтаційної роботи, складені відповідно до основних цілей такої діяльності, відносяться наступні:

1. **Інформаційно-довідкові, просвітницькі методи** (професіограми; довідкова література; інформаційно-пошукові системи; професійна реклама і агітація; екскурсії школярів на підприємства і в навчальні заклади; зустрічі школярів з фахівцями різних професій; пізнавальні і просвітницькі лекції про шляхи вирішення проблем самовизначення; уроки профорієнтацій з школярами як системи занять (а не як окремі "заходи"); навчальні фільми і відеофільми; використання засобів масової інформації; різні "ярмарки професій" та їх модифікації).

2. **Методи професійної психодіагностики** (бесіди-інтерв'ю закритого типу (по чітко визначених питаннях); відкриті бесіди-інтерв'ю; серія запитань чи тестів з професійної мотивації, професійних здібностей; методи спостереження; збір непрямої інформації про учня від знайомих, від батьків і товаришів, від вчителів і інших фахівців; психофізіологічні обстеження; використання різних ігрових і тренінгових ситуацій, де моделюються різні аспекти професійної діяльності; дослідження і спостереження за учнем безпосередньо в трудовій діяльності).

3. **Методи морально-емоційної підтримки учнів** (групи спілкування; тренінги спілкування; складні методи індивідуальної і групової психотерапії; публічні виступи; профорієнтаційні і профконсультаційні активізуючі методи з елементами психотренінгу; різні позитивні приклади самовизначення; "свята праці", що підвищують престиж конкретних професій) [3].

4. **Методи надання допомоги в конкретному виборі й ухваленні рішення;** побудова системи різних варіантів дій учня; використання різних схем альтернативного вибору з уже наявних варіантів вибору професії, навчального закладу або спеціальності в конкретному закладі).

5. **Методи управління профорієнтацією** (програмно-цільовий метод; метод прогнозування; метод моделювання; організаційно-розпорядливий метод) [2].

Аналіз проблем проведення профорієнтації роботи в сучасних умовах дозволяє сформулювати такі висновки:

1. З педагогічної точки зору ефективність вибору професії означає міру відповідності індивідуального вибору професії рекомендаціям вчителів. При цьому передбачається, що педагогічні рекомендації враховують як особисті, так і суспільні потреби. Відповідно чим більше число учнів обирають рекомендовані для них професії, тим вище дієвість роботи профорієнтації школи.

2. Правильний вибір професії позитивно впливає як на продуктивність, так і на якість праці. Отже, трудові досягнення випускників шкіл або інших навчальних закладів, пов'язаних з профорієнтацією, слугують ще одним важливим критерієм успішності вибору професії.

3. Найбільш важливим психологічним критерієм успішного вибору професії і місця роботи є задоволеність людини зробленим вибором. Для оцінки рівня задоволеності професією, місцем і характером виконуваної роботи, зарплатою використовуються тести і анкети.

4. Проблеми впровадження методів профорієнтаційної роботи в середній школі потребують подальшого розв'язання, адже на сьогодні робота з профорієнтації ведеться ще на досить низькому рівні.

### БІБЛІОГРАФІЯ

1. Анисимов Н.В. Теоретические основы построения моделей электрорадиотехнических профессий в системе ПТО. Кировоград: Изд-во ГЛАУ. – 2005. – 448 с.

2. Боровський А.Б., Потапенко Т.М., Щекин Г.В. Система методов профессиональной ориентации. Кн.1. Основы профессиональной ориентации: Учеб.-метод. пособие. – К.: МЗУУП, 1993 – 164 с.

3. Климов Е.А. Как выбирать профессию. – М.: Просвещение, 1990. – 159 с.

4. Пряжников Н.С. Теория и практика профессионального самоопределения. – М.: М ГППИ, – 1999. – 108 с.

### ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

**Анісімов Микола Вікторович** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри ЗТД і методики трудового навчання КДПУ ім. В.Винниченка.

*Наукові інтереси:* прогнозування змісту професійної освіти та моделювання електронних підручників.

**Останчук Надія Володимирівна** – зав. майстернею кафедри ЗТД і методики трудового навчання КДПУ ім. В.Винниченка.

*Наукові інтереси:* методика навчання природничих дисциплін.